



Ігор Горбаньов,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент,
доцент кафедри приватно-правових дисциплін і морського права
Одеського національного морського університету
ORCID: 0000-0002-4100-605X



Юлія Громенко,

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри приватно-правових дисциплін і морського права
Одеського національного морського університету
ORCID: 0000-0003-3460-100X

DOI 10.32782/2306-9082/2023-51-2

УДК 342.7: 338.48

Туристична діяльність як один з детермінантів міграційних процесів у просторі Європейського Союзу

Станом на вересень 2023 року громадяни України мають можливість, з метою туризму, безперешкодно відвідувати (без віз чи оформити візу по прибуттю) 146 з 198 незалежних та загально визнаних країн світу, серед яких і країни Європейського Союзу (далі ЄС). Указані туристичні можливості щодо тимчасового виїзду громадян України з місця проживання дозволяють задовольнити потреби у відпочинку та досягти оздоровчі, пізнавальні, професійно-ділові чи інші цілі без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає [1]. Разом з цим, популярність туризму у світі почала явно негативно впливати

на міграційні процеси, у тому числі у країнах ЄС. Для зменшення такого впливу було розроблено значну кількість туристичних формальностей, які реалізовані у міжнародних нормативно-правових актах, зокрема, наявність: відповідного паспорту, візи, підтвердженої мети прибуття, квитків для повернення, достатніх фінансових засобів, страховки, оплаченого номеру у готелі та інші. Туристичні формальності дещо знизили кількісні показники такого явища як незаконна міграція, однак, зараз спостерігається перетікання порушень туристичних механізмів у проблеми міграційного характеру.

Міграційні процеси завжди перебували у центрі уваги урядів розвинутих країн, зокрема ЄС, і розглядалися як фактор: економічного піднесення/кризи [2; 3]; мультикультурності та стабільності соціуму [4]; рівня забезпечення громадської безпеки [5; 6] та іншого. У теперішній час міграційні процеси використовуються як засіб протистояння з недружніми державами та тиску на союзні для отримання певних преференцій і лояльності [7]. Значну роль у міграційних процесах відіграє туристична діяльність, яка дозволяє майже безперешкодно потрапляти фізичним особам у країни з високим рівнем життя. Такі туристи-мігранти не інтегровані у європейське суспільство, повільно адаптуються, не завжди набувають повну легалізацію, відрізняються девіантною поведінкою і як наслідок, виступають тягарем для національних систем охорони здоров'я та соціального забезпечення країн ЄС.

Напрямам наукових пошуків знаходиться на межі міграційного права та правового регулювання здійснення туристичної діяльності. На нашу думку, аналіз джерел за обраним напрямом демонструє малочисельність ґрунтовних спеціальних досліджень, пов'язаних із правовим регулюванням міграційних процесів у просторі ЄС, у тому числі з урахування туристичних факторів. Аналізовані дослідження національних та закордонних вчених з різних галузей знань комплексно висвітлюють специфічні властивості і ознаки міграційних процесів у просторі ЄС, і лише поодинокі дослідники згадують туристичну діяльність, як на причину, засіб, інструмент указаних процесів.

Так, з економіко-управлінських позицій монографія Н.В. Блюк «Трудова міграція населення України та її причини» (2022 р.), дисертації Е.В. Дробко «Удосконалення механізмів державного управління у сфері

зовнішньої трудової міграції громадян України» (2011 р.) О. В. Кислицина «Міжнародна трудова міграція в умовах глобалізації» (2011 р.), Н.Г. Ваврищук «Міжнародна міграція робочої сили в контексті розширення Європейського Союзу» (2007 р.), О.А. Малиновської «Управління зовнішніми міграціями в контексті європейської інтеграції України» (2005 р.) надають розуміння щодо комплексного аналізу міграційної ситуації, особливостей міграційних процесів та механізмів державного управління трудовою міграцією, їх реалізації в країнах ЄС. При цьому, туристична діяльність не згадується як один з факторів трудової міграції, хоча певний зв'язок явно прослідковується.

Окремо доцільно виділити дисертації Г.І. Цімболинець «Міжнародна трудова міграція як чинник регіонального розвитку України» (2023 р.) та О.Д. Дона «Оптимізація потоків міжнародної трудової міграції на світовому ринку праці» (2021 р.), у яких розглядається сучасна міграційна політика країн ЄС як фактор прямого впливу на зовнішню трудову міграцію українців; шляхи потрапляння трудових мігрантів до ЄС; міжнародна мобільність людських ресурсів на світовому ринку праці; ідентифіковано особливості формування потоків та мобільності трудової міграції в країнах Європи, у тому числі за допомогою туристичних можливостей.

Правові аспекти незаконної міграції в Європі, у тому числі з заходами приховування злочинної діяльності, досліджувалися у дисертації Т.Є. Огнева «Незаконна міграція: кримінально-правові та кримінологічні аспекти» (2017 р.), у монографії К.М. Соколицької, О.С. Саїнчина «Незаконна міграція в Європі та правові аспекти її протидії в Україні» (2017 р.), а також висвітлені у матеріалах I Міжнародної науково-практичної конференції «Правові виклики

сучасності: міжнародна міграція в умовах глобалізації» (2020 р.). Проте, на нашу думку, туристична діяльність як один з детермінантів міграційних процесів у просторі ЄС, не знайшла належного розгляду.

В Україні наукові пошуки у теорії та практиці міграційних процесів та туризму проводили: М.О. Воробій, Л.В. Калашнікова, Н.В. Короленко, Н.Б. Кузнецова, О.А. Малиновська, О.О. Олійник, А.О. Перфільєва, А.А. Петросян, Д.С. Пожарський, А.А. Попов, Т.В. Торяник, Ю.О. Туз, В.О. Чорна та інші. Цікавим фаховим дослідженням у обраному напрямі є наукова праця І.М. Мельник «Туризм та трудова міграція населення в контексті міжнародної інтеграції України» (2021 р.), де поєднується розгляд міграційних процесів та туристичної діяльності. Однак, вказана робота має яскраво виражений економічний характер [8].

Серед зарубіжних дослідників, які вивчали правові аспекти міграції та міграційного права слід виділити: S. Carrera, A. Favell, K. Nailbrunner, C. Murphy, Y. Pascoaui, S. Peets, D. Thym, та інші.

Наведені національні та закордонні вчені, у нових умовах національної та європейсько-правової дійсності, комплексно та повно аналізували та описували, узагальнювали та систематизували міграційну активність; виникнення безлічі гострих економіко-політичних проблем щодо забезпечення прав та інтересів нелегальних мігрантів; врахуванням інтересів держав, що їх приймають; переосмислення міграційної політики та регулювання міграційних відносин у праві ЄС, що створило відповідне підґрунтя та передумови для проведення подальших, більш конкретизованих, і водночас, не менш цікавих та важливих. Слід, зазначити, що сучасна міграційна політика ЄС багато в чому визначається двома факторами демографічного характеру:

обережним поповненням старіючого населення за рахунок мігрантів-спеціалістів і збільшенням зовнішніх міграційних потоків. Ураховуючи проєвропейський вектор розвитку України, яка згодом стане частиною ЄС, у рамках забезпечення майбутньої колективної безпеки означеного союзу, проблема зовнішньої міграції, у тому числі за допомогою туристичної діяльності, стане загальною, і отже у перспективі, набуває особливого значення.

Ціллю статті є аналіз туристичної діяльності як одного з детермінантів міграційних процесів у просторі Європейського Союзу.

Народ України обрав вектор розвитку – інтеграцію до ЄС. Суб'єкти зазначеного колективного утворення мають різний рівень економічного розвитку, кількість населення, географічні та кліматичні умови, однак їх об'єднують загальні соціальні цінності, високі стандарти життя та прогресивність законодавства, яке побудовано на принципах гуманізму і непорушності прав і свобод людини. Вказані європейські цивілізаційні здобутки одночасно є вразливостями, що обмежують можливість застосування жорстких заходів у певних ситуаціях, які несуть глобальні ризики і представляють загрозу для національної безпеки ЄС.

Вектор на ЄС обумовлює виконання основних та додаткових інтеграційних умов. Адаптація законодавства України відбувається на основі Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та його державами-членами від 14.06.1994 р., де акцентовано на розвитку співробітництва у сфері туризму; Спільної стратегії щодо України, схваленою Європейською Радою на Гельсінкському саміті 11.12.1999 р.; Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженою Указом Президента України від 11.06.1998 р. № 615; Програми інтеграції України

до Європейського Союзу, схваленою Указом Президента України від 14.09.2000 р. № 1072; Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» № 2411-VI від 01.07.2010 р.; Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16.09.2014 р. № 1678-VII задекларовано головні цілі співробітництва України та ЄС.

Гармонізація національного законодавства в сфері туризму передбачена Стратегією розвитку туризму та курортів до 2026 р., яка схвалена Кабінетом Міністрів України. Основними напрямками якої є: безпека туризму, нормативно-правова база сфери туризму та курортів, розвиток туристичної інфраструктури, розвиток людських ресурсів, маркетингова політика розвитку туризму та курортів України. Вказані напрями адаптації вітчизняного туристичного та міграційного законодавства до правової системи ЄС призвели до взаємного збільшення в'їзного/виїзного туристичного потоку, позитивно вплинули на структуру туризму та реалізацію туристичних можливостей України та ЄС як на внутрішньому, так і на зовнішньому туристичному ринку. Реалізація Стратегії передбачає досягнення таких показників: збільшення витрат туристів під час подорожей в Україні до 80 млрд. гривень у 2026 році; збільшення обсягу капітальних інвестицій у сферу туризму та курортів до 6,6 млрд. гривень у 2026 році; функціонування Єдиної туристичної інформаційної системи; лібералізація візового режиму з десятьма країнами світу, що є цільовими туристичними ринками для України [9]. Аналогічні цільові показники існують у стратегіях багатьох країн світу і там, теж присутній напрям лібералізації візового режиму для активізації туристичних потоків,

що несе у собі приховані ризики, аж до втрати контролю над міграційними процесами.

Завдяки таким заходам щодо євроінтеграції може відбутися поширення внутрішніх проблем ЄС на територію «від Сяну до Дону». У разі приєднання до ЄС Україна збільшить зовнішній кордон колективного об'єднання на тисячі кілометрів, що вимагатиме забезпечення необхідного рівня захисту національного кордону, а це обумовить перегляд процедур перетину кордону, кількарядового збільшення особового складу Державної прикордонної служби України, відповідного новітнього матеріально-технічного устаткування й інженерного удосконалення та переоснащення всієї системи. Однак, вказані заходи з оптимізації не можуть не вплинути на туристичну діяльність, яка, у свою чергу, відобразиться на міграційних процесах у об'єднаному просторі ЄС та України.

Регулювання міграційних потоків (як легальної, так і нелегальної міграції) на європейському просторі відбувається через розробку та реалізацію загальної наднаціональної політики у міграційній сфері та забезпечення основних прав та свобод мігрантів – громадян третіх держав. Унікальність міграційної політики ЄС виражена в тому, що вона, з одного боку, передбачає вибудовування консолідованого механізму впливу на міграційні процеси в умовах інтеграції, а, з іншого боку, має враховувати множинність інтересів та суверенність повноважень держав-членів, їх територіальні, економічні та політичні відмінності, і у зв'язку з цим дотримуватися певних меж правового регулювання. Підтримання балансу інтересів об'єднання та його членів, оптимальний розподіл повноважень та відповідальності у питаннях управління міграцією є одними з пріоритетних завдань у правотворчій та правозастосовній діяльності ЄС. Така політика



управління, нестабільність а також воєнні конфлікти в інших державах спричинили міграційну кризу у середині ЄС, а також навколо його кордонів. Це ініціювало зміни підходів до загальноєвропейської системи надання притулку та правового регулювання перебування іноземних громадян на території ЄС, у тому числі з туристичними цілями.

Розглядаючи туристичну діяльність як один з детермінантів міграційних процесів у просторі ЄС доцільно визначитися з відмінностями дуже схожих згаданих категорій.

Традиційно термін «міграція фізичних осіб» у вузькому розумінні застосовується як синонім поняття «переселення», а в широкому розумінні передбачає будь-які види переміщень фізичних осіб у просторі, у тому числі переміщення через державні кордони, що прийнято іменувати міжнародною чи зовнішньою міграцією [10, с. 8] (внутрішня міграція не є предметом розгляду). Зміна місця проживання здійснюється для покращення матеріального становища (працевлаштування за кордоном), умов життєдіяльності та соціального статусу.

Туризм – тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає [1; 11, с. 10].

Критеріями відмежування понять «туризм» і «міграція» можуть бути: стабільність правового статусу, тривалість, добровільність, мета, зміна постійного місця проживання, вплив на економіку країн та інше.

У 1994 року, під егідою ООН, було проведено Міжнародну конференцію з проблем народонаселення та розвитку, яка рекомендувала вживати такі абстрактні терміни «недокументована» або «нерегулярна» міграція, що не настільки акцентувало б увагу на її незаконному характері. Однак, ці

терміни не слід відносити до повних, оскільки вони не охоплюють мігрантів, які в'їжджають до приймаючої країни на законній підставі туристичними документами, які потім порушують умови в'їзду та влаштовуються працювати [12].

Останнім часом термін «нелегальна міграція» замінюється визначенням «нерегулярна міграція» [13]. Вперше цей термін був використаний у програмі, прийнятій у 2014 р. Європейською Радою під назвою «Дорожня карта» з точки зору справедливості, свободи та безпеки на п'ятирічний період 2015-2020 років [14].

Як видається, термін «нерегулярний мігрант» краще «нелегального мігранта». Нерегулярний мігрант – особа, яка легально в'їхала на територію держави-члена ЄС, проте пізніше здійснювала трудову діяльність на незаконних підставах і продовжувала проживати на території держави-члена ЄС [15].

Цю категорію мігрантів необхідно розмежовувати із категорією нелегальних мігрантів. У діях останніх може бути кримінальний склад злочину – незаконне перетин кордону. У кримінально-правовому сенсі нерегулярні мігранти не скоюють злочини, а порушують адміністративні норми, що регулюють перебування негромадян ЄС біля держав-членів союзу. Так, Європейська Комісія використовувала термін «мігрант із нерегулярним статусом», «громадяни третіх держав, із виявленим нелегальним статусом» [16]. Більше того, у резолюції 1509/2006 Парламентській Асамблеї Ради Європи заявлено, що «Асамблея вважає за краще використовувати термін «нерегулярний мігрант», оскільки щодо інших термінів («нелегальний мігрант» або «мігрант без документів») це словосполучення є більш нейтральним [17].

Найчастіше під виглядом виїзного туризму здійснюється нелегальна

трудова міграція. Тіньовій зайнятості українців у ЄС певною мірою сприяє дозвіл на 90-денний термін легального перебування громадян України у Шенгенській зоні, згідно з правилами безвізового режиму. Для цього, насамперед, у конкретних ситуаціях потрібна взаємна зацікавленість роботодавця і найманого працівника. А така взаємна зацікавленість, як свідчить багаторічний досвід роботи українських трудових мігрантів у ЄС, дуже часто існує. Можна навіть говорити про існування відповідної мережі соціальних комунікацій та інституційних зв'язків на рівні звичаєвого права у сфері тіньової зайнятості українців у країнах ЄС. Причому для більш-менш усталеного функціонування нелегальної зайнятості українців у деяких секторах європейської економіки або ж у невеликих обсягах використання найманої праці, наприклад у сфері домашнього господарства, ремонту квартир тощо, 90-денного терміну перебування громадян України у ЄС, згідно з правилами безвізового режиму цілком достатньо [8, с. 207]. З чим ми повністю погоджуємося.

Багато туристів, а фактично – сезонних низько кваліфікованих працівників, є ключовими спеціалістами в особливо важливих сферах економіки: транспорт, догляд (соціальна допомога), будівництво. У зв'язку з переглядом туристичної та міграційної політики частина вказаних працівників не змогли здійснювати свою трудову діяльність на території ЄС. Інша частина, яка в'їхала на законних підставах на територію держави-члена ЄС, побоюючись можливих ризиків у майбутньому, продовжили перебувати та здійснювати трудову діяльність нелегально після закінчення законного терміну перебування на території ЄС.

Міграційна політика ЄС поділяється на два напрямки. Перший, стосується регулювання легальної міграції – забезпечення ефективного

управління міграційними потоками та їх інтеграції в суспільство. Другий, полягає у протидії нелегальній міграції. Тому актуальним є також питання про зовнішню узгодженість директив ЄС щодо легальної міграції, які взаємодіють з багатьма іншими актами ЄС (особливо що стосуються притулку, незаконної міграції, перетину кордонів, візового режиму, правосуддя та захисту основних прав, зайнятості та освіти, зовнішніх відносин та торгівлі).

Метод «відкритої координації» дозволяє ЄС проводити злагожену скоординовану політику в галузі регулювання міграції, насамперед, з метою колективної безпеки. Сучасний Європейський порядок денний найбільш повно відповідає проблемі та доповнює програму, розроблену Європейською Комісією «Стокгольм-2010» за рахунок визначення чотирьох основних областей, що потребують негайних дій: 1) скорочення стимулів для нелегальної міграції; 2) розробка єдиного механізму надання притулку; 3) забезпечення основних права і свободи людини; 4) забезпечення безпеки зовнішніх кордонів [18; 19].

Існуюча міграційна криза ЄС показала неефективність багатьох правових механізмів та методів управління відносинами, пов'язаними з міграційними процесами. Незважаючи на це, у результаті вжитих заходів суттєво трансформувалася нормативно-правова база в галузі регулювання міграції, удосконалено механізми запобігання нелегальній міграції, у тому числі через туризм. Сучасна система квот щодо прийняття біженців країнами ЄС частково стала причиною додаткових пошуків шляхів потрапляння до ЄС під виглядом туристів.

Нові виклики, пов'язані з черговими хвилями міграції (з Сирії, Іраку, Афганістану, Ірану та України) зумовлюють зміну структури та компетенції інституцій та органів ЄС, які керують міграцією. Так, розширено



компетенцію Агентства прикордонної та берегової служби Європейського союзу – FRONTEX, яка захищає зовнішні кордони ЄС. Створення та впровадження EUROSUR – Європейської системи стеження за кордонами додатково посилює роль агентства у координації дій держав-членів.

Службовці Агентства прикордонної та берегової служби Європейського союзу – FRONTEX розуміють, що нелегальна імміграція знаходить своє відображення у різноманітних формах. Як правило, багато нелегальних мігрантів розпочали свій в'їзд легально, на законних підставах, наприклад, приїхавши за туристичною візою, після чого набули статусу «незаконних» або «нерегулярних» мігрантів після закінчення законного терміну перебування в країні. Таким чином, можна виділити три основні критерії визначення нелегальних мігрантів: законний та незаконний в'їзд, легальне та нелегальне проживання, законне та незаконне працевлаштування. Зазначимо, що ці критерії можуть створювати безліч різних форм і спричиняти різні інтерпретації нелегальної міграції [20]. Останнім часом усі способи боротьби з нелегальною міграцією були зосереджені на наступних стратегіях: неможливість працевлаштування, арешт та подальше висилання, створення єдиної електронної бази для регулювання міграційних потоків на зовнішніх кордонах.

Ураховуючи основні критерії визначення нелегальних мігрантів можна скласти наступну класифікацію суб'єктів незаконної міграції:

1) іноземні громадяни, які потрапляють на територію держави нелегальним способом, минаючи, встановлений законодавством паспортний та імміграційний контроль;

2) іноземці, які прибувають до країни легально за дійсними туристичним документам, гостьовим та службовим

візам, приватним запрошенням, але з іншою метою;

3) іноземні громадяни та особи без громадянства, які прибули у країну у пошуках притулку, але які отримали статус біженця;

4) транзитні мігранти з простроченими візами, які в'їхали до країни легально з будь-якою конкретною метою пройти до інших країн;

5) іноземні громадяни, які навчалися раніше у навчальних закладах, однак після завершення навчання, які не побажали повернутися в силу різних обставин;

6) іноземні громадяни, які не зареєстрували після прибуття в встановлені державою терміни;

7) іноземці, які працюють із порушенням встановлених законодавством правил зайнятості, у тому числі працюючи за міждержавними контрактами, термін дії яких уже минув, але не бажаючи виїхати з країни, або не мають такої можливості.

Аналізуючи міграційні ризики можна узагальнити найбільш розповсюджені ситуації до кількох типів:

1) мігранти скупчені на зовнішньому кордоні ЄС і намагаються перейти державний кордон поза встановленими пунктами пропуску. У наведеній ситуації проблема є явною і виконавча влада вживає адекватних заходів за участю прикордонної служби (гвардії, збройних сил), на кшталт: технічного зміцнення державного кордону, збільшення контингенту силових та військових підрозділів і так далі;

2) таємне потрапляння нелегальних мігрантів у глиб території ЄС через налагоджені злочинні канали у морських контейнерах, вантажних автомобілях та інше. Вказана ситуація відноситься до компетенції правоохоронних органів (поліції, служб безпеки з функціями оперативно-розшукової діяльності) і кримінальної юстиції, які попереджають, виявляють, розслідують такі

кримінальні правопорушення, з подальшим висиланням нелегальних мігрантів за межі ЄС до країни походження;

3) потенційні нелегальні мігранти під виглядом туристів, намагаються законно потрапити на територію ЄС, з метою подальшого працевлаштування, легалізації і поступової асиміляції. Третя ситуація, на нашу думку, не має однозначного переліку заходів державного реагування. Існуючі стратегії протидії нелегальній міграції під виглядом туристичних подорожей містять як загальні, так і спеціальні заходи. До загальних можна віднести заборону легального працевлаштування та санкцій щодо роботодавців, нелегальних працівників, з метою зниження інтересу до ринку праці. Спеціальним профілактичним комплексним заходом є функціонування електронної системи фіксації туристів при перетині кордону ЄС. Однак, нелегальні мігранти, розуміючи ризики потрапити у поле зору правоохоронних органів і арештованими та висланими, діють вкрай обережно. Також при перетині кордону як і в Україні, у країнах ЄС існує практика перевірки достатнього фінансового забезпечення, шляхом візуального огляду наявності у іноземців коштів; вивчення виписки з особового банківського рахунка заявника, що підтверджує наявну суму коштів; вивчення договору на туристичне обслуговування (ваучер); перевірки проїзного квитка для повернення до країни громадянської належності або країни постійного проживання, з фіксованою датою [21].

Наведені загальні та спеціальні заходи значно утруднюють, а у деяких випадках значно скорочують кількість та час знаходження нелегальних мігрантів на території ЄС.

Разом з цим, на нашу думку, слід навести позитивний досвід Канади з регулювання міграційних потоків. Так, на основі соціально-економічних показників суспільства та очікуваного

розвитку ринку праці Канади періодично розробляється план рівня імміграції на кілька років (485 000 постійних жителів на 2024 рік) [22]. Тобто, на центральному рівні та рівні провінцій Канади, виходячи з власних потреб у відповідних висококваліфікованих спеціалістах зі знанням державних мов, будуть погоджені запити на імміграцію. З одного боку, задовольняється попит ринку праці на професіоналів певних категорій, а з іншого, особа, лише через вивчення мови, оволодіння компетенціями певної спеціальності і набуття необхідного досвіду, здійснює мрію з отримання громадянства Канади.

Вважаючи наведений досвід позитивним, для прибирання частини очевидних протиріч, вважаємо за доцільне розглянути можливість започаткування та розгортання просвітницьких програм для висвітлення законного шляху потрапляння до розвинутих країн, а також демонстрації позитивного впливу для економіки від залучення трудових мігрантів-професіоналів.

У ЄС існує аналогічний механізм Директиви «Блакитна карта». Незважаючи на те, що цей правовий інструмент є важелем для залучення до ЄС висококваліфікованих фахівців, на практиці виявився малоефективним через численні адміністративні бар'єри для роботодавця, який повинен ініціювати тестування внутрішнього ринку праці ЄС на відсутність спеціаліста з такими ж кваліфікаціями, як і фахівець, який є громадянином третьої країни [23].

Підсумовуючи все сказане, відзначимо, що відчувається потреба у більш багатосторонніх підходах до управління процесом міграції. Застосовувані діючі заходи щодо протидії нелегальній міграції виявляються малоефективними і не можуть зняти проблеми, що пов'язані зі зростаючою мобільністю людей та їх транскордонними пересуваннями з метою туризму,

працевлаштування, ведення бізнесу, навчання або у пошуках притулку.

Для запобігання нелегальній міграції під виглядом туризму доцільно розширити практику перевірок достатності фінансового забезпечення у туристів; зобов'язати туристичних операторів та агентів: отримувати від майбутніх туристів інформацію щодо їх істинних намірів, з'ясовувати причини неповернення туристів та повідомляти про такі випадки правоохоронні органи для організації оперативного реагування. Варіантом зменшення кількості нелегальних мігрантів з України може

стати запровадження у підрозділах Державної служби зайнятості послуг щодо працевлаштування за кордоном через отримання трудової візи на законних підставах. Оптимізація механізмів Директиви ЄС «Блакитна карта» щодо залучення трудових мігрантів-професіоналів збільшить кількість легальних мігрантів за рахунок нелегальних. Позитивним може стати започаткування та розгортання просвітницьких програм для висвітлення законного шляху потрапляння до розвинутих країн, а також демонстрації позитивного впливу мігрантів для економічного зросту.

Список використаних джерел

1. Про туризм : Закон України № 324/95-ВР від 15.09.1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 31. С. 31.
2. Титаренко Л.М., Сакало Т.Б. Трудова міграція з України: проблеми та виміри в системі євроінтеграції. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2021. Вип. 1. С. 29–35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2021_1_6 (дата звернення: 01.09.2023).
3. Малиновська О.А. Міграція та коронакриза: наслідки, перспективи, напрями реагування. *Стратегічна панорама*. 2021. № 1-2. С. 71–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Strp_2021_1-2_7 (дата звернення: 01.09.2023).
4. Поліщук Є.А., Нагорна О.В. Міграція вчених у зростанні потенціалу науково-освітнього простору: уроки країн ЄС та США. *Вісник Сумського державного університету*. Серія : Економіка. 2021. № 1. С. 282–288. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2021_1_34 (дата звернення: 01.09.2023).
5. Пак Н. Неконтрольована міграція як загроза безпеці країн Європейського Союзу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини*. 2016. Вип. 1. С. 30–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_mv_2016_1_7 (дата звернення: 01.09.2023).
6. Софінська І.Д. Право на громадянство та міграція: зміна парадигми. *Право України*. 2022. № 3. С. 44–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2022_3_9 (дата звернення: 01.09.2023).
7. Бучин М.А., Мархайчук Н.О. Міграція як інструмент гібридної війни. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2022. № 3. С. 42–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2022_3_8 (дата звернення: 01.09.2023).
8. Мельник І.М. Туризм та трудова міграція населення в контексті міжнародної інтеграції України. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Т. 6, № 1. С. 203–209. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ujae_2021_6_1_26 (дата звернення: 01.09.2023).
9. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.09.2023).
10. Міграційне право України : навч. посіб. / [Сопільник Р.Л., Ковалів М.В., Єсімов С. та ін.]. Львів : СПОЛОМ, 2023. 260 с.
11. Брусільцева Г.М., Зима О.Г. Правове регулювання туристичної діяльності: навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 214 с.

12. Міжнародна конференція праці, 92 сесія 2004 г. Доповідь VI За справедливий підхід до трудящих-мігрантів у глобальній економіці. URL: <https://www.ilo.org/public/ukr/standards/relm/ilc/ilc92/pdf/rep-vi.pdf> (дата звернення: 01.09.2023).
13. Organised Crime & Human Trafficking. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking_en (дата звернення: 01.09.2023).
14. Irregular Migration & Return. Stopping migrant smuggling. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/irregular-migration-return-policy_en (дата звернення: 01.09.2023).
15. European Agenda on Migration 2015-2020. *New Pact on Migration and Asylum*. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration_en (дата звернення: 01.09.2023).
16. Deciphering the European Union's New Pact on Migration and Asylum. URL : <https://www.csis.org/analysis/deciphering-european-unions-new-pact-migration-and-asylum> (дата звернення: 01.09.2023).
17. Human rights irregular migrants. URL: <https://fra.europa.eu/en/publication/2012/fundamental-rights-migrants-irregular-situation-european-union> (дата звернення: 01.09.2023).
18. Action Plan Implementing the Stockholm Programme. URL: <https://publications.parliament.jw/pa/ld2010U/ldselect/ldcom/90/9003.htm> (дата звернення: 01.09.2023).
19. "Safe countries of origin": A safe concept? URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/safe-country-origin_en (дата звернення: 01.09.2023).
20. 4 types migration data in Europe, Ranging from reports to statistics, surveys and historical databases. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics (дата звернення: 01.09.2023).
21. Про затвердження Порядку підтвердження достатнього фінансового забезпечення іноземців та осіб без громадянства для в'їзду в Україну, перебування на території України, транзитного проїзду через територію України і виїзду за її межі та визначення розміру такого забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 грудня 2013 р. № 884. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/884-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.09.2023).
22. Stabiliser les objectifs du Canada en matière d'immigration pour soutenir une croissance durable. URL: <https://www.canada.ca/fr/immigration-refugies-citoyennete/nouvelles/2023/11/stabiliser-les-objectifs-du-canada-en-matiere-dimmigration-pour-soutenir-une-croissance-durable.html> (дата звернення: 01.09.2023).
23. Why does unemployment differ for immigrants? Unemployment risk varies greatly across immigrant groups depending on languageskills, culture, and religion.. URL: https://www.researchgate.net/publication/318717547_Why_does_unemployment_differ_for_immigrants (дата звернення: 01.09.2023).

Горбаньов І. М., Громенко Ю. О. Туристична діяльність як один з детермінантів міграційних процесів у просторі Європейського Союзу

У науковій статті розглядаються міграційні процеси у країнах ЄС та вплив туристичних формальностей на незаконну міграцію. Вказано на туристичну діяльність, як на спосіб незаконної міграції у країни з високим рівнем життя. У статті широко проаналізовано останні національні та закордонні дослідження і публікації, що розглядали туристичну діяльність як одного з детермінантів міграційних процесів у просторі ЄС. Висловлено судження, що лібералізації візового режиму для активізації туристичних потоків несе у собі приховані ризики, аж до втрати контролю над міграційними процесами. Розглядаються міграційні загрози національній безпеці України у разі приєднання до ЄС. Висловлена думка, що нелегальна трудова міграція часто замаскована під виїзний туризм. Автори обґрунтовують позицію відносно недовершеності міграційної політики



ЄС, що складається із забезпечення ефективного управління міграційними потоками та їх інтеграції в суспільство, а також протидії нелегальній міграції. Сформовано критерії визначення нелегальних мігрантів щодо законності: в'їзду, перебування, працевлаштування. Перелічено способи протидії нелегальній міграції, що викликана у тому числі і туристичною діяльністю: неможливість працевлаштування, арешт та подальше висилання, створення єдиної електронної бази для регулювання міграційних потоків на зовнішніх кордонах. Сформовано класифікації суб'єктів незаконної міграції та типових ситуацій, що з нею пов'язані. Зроблено висновок про доцільність розширення практики перевірок достатності фінансового забезпечення у туристів; зобов'язання туристичних операторів та агентів сприяти протидії незаконній міграції; оптимізацію бюрократичних механізмів Директиви ЄС «Блакитна карта»; розгортання просвітницьких програм щодо проходження міграційних процедур для законної імміграції.

Ключові слова: туристична діяльність, міграція, туризм, міграційна політика, туристичні потоки, нерегулярний мігрант, нелегальний мігрант.

Gorbanov I., Hromenko Yu. Tourist activity as one of the determinants of migration processes in the space of the European Union

The scientific article examines migration processes in EU countries and the impact of tourist formalities on illegal migration. Tourist activity is indicated as a method of illegal migration to countries with a high standard of living. The article broadly analyzes the latest national and foreign studies and publications that considered tourism as one of the determinants of migration processes in the EU. The opinion is expressed that the liberalization of the visa regime for the activation of tourist flows carries hidden risks, up to the loss of control over migration processes. Migration threats to Ukraine's national security in the event of joining the EU are considered. The opinion expressed is that illegal labor migration is often disguised as outbound tourism. The authors justify the position regarding the incompleteness of the migration policy of the EU, which consists of ensuring the effective management of migration flows and their integration into society, as well as combating illegal migration. Criteria for determining illegal migrants regarding legality: entry, stay, employment have been formed. Methods of combating illegal migration, which is also caused by tourism activities, are listed: impossibility of employment, arrest and subsequent deportation, creation of a single electronic database for regulating migration flows at external borders. Classifications of subjects of illegal migration and typical situations related to it have been formed. A conclusion was made about the expediency of expanding the practice of checking the sufficiency of financial support for tourists; the obligation of travel operators and agents to contribute to combating illegal migration; optimization of the bureaucratic mechanisms of the EU Blue Card Directive; deployment of educational programs on passing migration procedures for legal immigration.

Key words: tourist activity, migration, tourism, migration policy, tourist flows, irregular migrant, illegal migrant.